

В. М. Бабаєв,

доктор державного управління, професор,
завідувач кафедри управління проектами
в міському господарстві і будівництві
Харківської національної академії
міського господарства

УДК 332.14 (477)

Л. А. Биченко,

аспірант Харківської національної
академії міського господарства

РЕГІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК В КОНТЕКСТІ ПРОВЕДЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто причини економічної кризи в Україні та окреслюються шляхи виходу з неї через реалізацію державної програми економічних реформ на регіональному рівні. Проаналізовано пропозиції обласних комітетів з економічних реформ щодо специфіки виходу з кризи на відповідній території. Визначено шляхи з підвищення якості організації надання послуг населенню.

Ключові слова: регіональна економіка, економічні реформи, економічна криза, програми розвитку регіонів.

В. Н. Бабаєв, Л. А. Биченко

**РЕГИОНАЛЬНОЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ
В КОНТЕКСТЕ ПРОВЕДЕНИЯ
ЭКОНОМИЧЕСКИХ РЕФОРМ В УКРАИНЕ**

В статье рассмотрены причины экономического кризиса в Украине и очерчены пути выхода из нее через реализацию государственной программы экономических реформ на региональном уровне. Анализируются предложения областных комитетов по экономическим реформам относительно специфики выхода из кризиса на соответствующей территории. Определены пути улучшения качества организации предоставления услуг населению.

Ключевые слова: региональная экономика, экономические реформы, экономический кризис, программы развития регионов.

V. M. Babayev, L. A. Bychenko

**REGIONAL ECONOMIC DEVELOPMENT
IN THE CONTEXT OF THE ECONOMIC REFORMS
IN UKRAINE**

The article the causes of the economic crisis in Ukraine are thoroughly investigated and the ways to improve the situation through the state programs of economic reforms in regions are developed. The proposals of the regional committees on the economic reforming issues with respect to the specific measures appropriate to the particular area are analyzed. The ways to improve the quality of services provided to citizens are offered.

Key words: regional economy, economic reforms, economic crisis, region development programs.

Постановка проблеми. Економічні реформи в Україні виступають комплексною складовою радикального оновлення соціально-економічної системи. Метою соціально-економічних перетворень є приєднання до загальноцивілізаційних суспільних процесів, стабілізація економічного розвитку на базі формування якісно нової – стійкої, динамічної і соціально орієнтованої – господарської системи.

В останні декілька років економічні реформи в Україні майже не проводилися. Всесвітня економічна криза, яка значною мірою вплинула на господарство і нашої держави, показала, що без системних реформ неможливо забезпечити стає економічне зростання регіонів. За дев'ятнадцять років незалежності Україна вже зазнала одну економічну кризу в 1998–1999 рр., а починаючи з другої половини 2008 року, увійшла у чергову кризу, яка проявляється у зниженні рівня життя населення внаслідок глибокої рецесії в економіці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначенню сутності економічних реформ та шляхів їх ефективного впровадження присвятило свої дослідження багато вітчизняних учених, таких як А. Гальчинський, В. Геєць, І. Жадан, Б. Патон, Я. Жаліло, С. Іванов, В. Мандибура, М. Чумаченко, Б. Данилишин, В. Семиноженко, А. Чухно.

Метою статті є аналіз причин економічної кризи в Україні та окреслення шляхів виходу з неї через реалізацію програми економічних реформ на регіональному рівні.

Основні результати дослідження. Криза є однією з форм розвитку економіки, у ході якої викоріняється стара техніка і технологія, але водночас відбувається падіння виробництва, зростає безробіття, знижуються доходи населення. У другій половині 2008 р. розпочалося різке падіння промислового виробництва, будівництва, збільшилась інфляція, знизився курс національної валюти. Усі ці процеси тривали і у 2009 році, що призвело до падіння ВВП на 15%. Цей показник вказує на те, що вихід економіки України на докризовий рівень можливий лише у 2015 р. [1].

Визначимо основні причини економічної кризи. До них сучасні дослідники відносять, зокрема, відсутність реальних зрушень у структурній перебудові економіки; приватизацію без орієнтації на інновації та оцінку нематеріальних активів; неадекватну і неконсолідовану позицію влади; значні податкові пільги окремим великим підприємствам та монополіям; зростання дефіциту платіжного балансу; високий рівень інфляції; режим фіксованого валютного курсу; відрив соціальної політики від наявних можливос-

тей економіки і підпорядкування її політичній кон'юктурі [2]. Усі ці фактори характерні для нинішньої економічної кризи в Україні, що, очевидно, триватиме довго. Крім того, криза у нас матиме особливе гострий характер з огляду на відсутність у вітчизняних управлінців навичок передбачення негативних явищ та запобігання їм.

Світова криза вплинула на економічний розвиток України, яка інтегрована у світову економіку. Для нашої країни притаманні такі риси економічної кризи, як дефіцитний платіжний баланс, велика залежність від експорту металів і зерна та імпорту капіталу, високих технологій, нафти і газу; висока концентрація виробництва та капіталу, обмежені можливості щодо децентралізації ризиків; відсутність практики й інструментів адресної соціальної політики; невисокий рівень міжнародних резервів НБУ, відсутність накопичених резервних фондів уряду; хиткість політичної системи, її нездатність швидко й ефективно розв'язувати економічні проблеми; порівняно низька частка малого і середнього бізнесу у ВВП [3].

Економічна криза, яка розпочалася в Україні з фінансової кризи, вплинула на всі галузі економіки. Найбільше вона проявилася в будівельній, металургійній, хімічній, банківській галузях, які значною мірою інтегровані в міжнародні економічні структури. Сьогодні у цих галузях відбувається падіння виробничих показників та, як наслідок – звільнення працівників. Найсильніше криза вдарила в нашій країні по галузі будівництва. Саме у цій галузі почалося масове скорочення робочих місць, припинення робіт, закриття підприємств. Особливо постраждали невеликі будівельні компанії, які не витримали жорстких ринкових умов, а тому і згорнули свою діяльність. В останні два роки будівельна сфера залишається у кризовому стані. Кваліфіковані спеціалісти цієї галузі стали безробітними. Причому напевно чи вони зможуть знайти собі робочі місця в Росії, Польщі чи інших державах, де тривають аналогічні процеси. Комерційні підприємства по-своєму реагують на фінансову кризу – деякі з них простоюють через відсутність замовлень, клієнтів, деякі – зменшують заробітну плату персоналу, деякі – примусово відправляють працівників у «добровільну» відпустку за свій рахунок чи взагалі звільняють їх. Тож зрозуміло, що найбільш негативними наслідками кризи є соціальні негаразди: падіння рівня зайнятості й добробуту людей, безробіття [4].

Аналіз наслідків реформування економіки України протягом 1990-х років дає підставу стверджувати, що реалізація державної економічної політики не забезпечила побудову в країні повноцінної ринкової економіки. Стратегічне планування економічного розвитку регіонів є важливим інструментом державного регулювання, в основу якого закладено системний підхід, що розглядає Україну як регіональний організм, що функціонує у вертикальних (центр-регіон) та горизонтальних (між регіонами) взаємовідносинах. Стратегічне планування стає актуальним, оскільки дозволяє передбачити процеси розвитку приватизації, становлення різних форм власності, оновлення виробництва та ін. У свій час розробка довготривалої стратегії розвитку регіонів дала можливість впровадити цілий ряд законодавчих актів (Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» від 8.09.2005 р. № 2250-IV;); Постанову КМУ «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 р.» від 21.07.2006 р. № 1001; Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо формування регіональних стратегій розвитку» від 27.07.2002 р. № 224; Наказ Президента України «Про концепцію державної регіональної політики» від 25.05. 2001 р. № 341/2001; «Схеми розвитку та розміщення продуктивних сил до 2030 р.» по кожному регіону України, які розглянуті та затверджені обласними радами; Указ Президента України «Про утворення комітету з економічних реформ» від 17.03.2010 р. № 355/2010 [5–9]. Ці документи заклали основи для здійснення економічних реформ з урахуванням стратегії економічного розвитку держави на найближчі десятиліття.

Головним завданням проведення економічних реформ є формулювання напрямів економічного розвитку, що визначить пріоритети всіх гілок влади щодо проведення реформ на 2010 і найближчі п'ять років, а також розробка докладної «дорожньої карти» реформ, яка може слугувати планом дій виконавчої влади щодо їх реалізації. Йдеться про забезпечення сталого економічного розвитку, комфортного бізнес-клімату та залучення інвестицій; технологічну модернізацію економіки і розвиток інфраструктури; створення умов для економічного розвитку регіонів (передусім, сільських територій та монофункціональних міст); формування нової якості міжнародної інтеграції й економічної співпраці; реформу соціальної сфери [8].

26 лютого 2010 року Президент України Віктор Янукович презентував програму економічних реформ в Україні на найближчі п'ять років. Програма розглядається як базова стратегія докорінних змін в економіці країни, яка протягом десяти років повинна долучити Україну до двадцятки найбільш розвинених економік світу. Однак програма не охоплює багатьох сфер, що потребують реформ: адміністративно-територіальний устрій, місцеве самоврядування, держслужба, оборонний сектор тощо.

Для розробки та втілення у життя програми економічних реформ був створений Комітет з економічних реформ, який є консультативно-дорадчим органом при Президенті України. Діяльність Комітету скерована на впровадження системних економічних реформ, які забезпечать вихід із фінансової та економічної кризи і сталий економічний розвиток країни, що є передумовою зростання добробуту українських громадян.

Комітет з економічних реформ виконує такі покладені на нього основні завдання:

- узагальнює пропозиції щодо програми економічних реформ, зокрема для забезпечення прискореного подолання бідності та підвищення якості життя громадян України;
- здійснює підготовку законопроектів стосовно визначення напрямів, пріоритетів, механізмів здійснення економічних реформ для внесення їх Президентом України на розгляд Верховної Ради України, забезпечує підготовку проектів актів Президента України з відповідних питань;
- готує висновки щодо законопроектів, проектів інших нормативно-правових актів з економічних питань;
- забезпечує здійснення моніторингу за станом виконання актів Президента України з економічних питань;
- аналізує стан виконання законодавства стосовно впровадження програми економічних реформ, готує пропозиції щодо його вдосконалення;
- бере участь у підготовці послань Президента України до народу, щорічних і позачергових послань Президента України до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України;
- організовує вивчення громадської думки щодо питань, які розглядаються Комітетом, забезпечує висвітлення у засобах масової інформації результатів роботи Комітету;
- виконує інші функції відповідно до актів Президента України [8].

Проаналізуємо основні напрями економічних реформ у деяких областях України (Львівська, Сумська, Хмельницька, Одеська, Харківська), що розташовані в різних природно-кліматичних зонах, мають різні промислові, трудові та фінансові потенціали, природні ресурси, володіють різною транспортною інфраструктурою і т. п.

Комітет з економічних реформ працює в кожному регіоні. Львівській області притаманні особливості, які впливають на її економічний розвиток. До факторів, що зумовлюють специфіку регіону, насамперед слід віднести геополітичне положення, історичні традиції, економічний та рекреаційний чинники. З огляду на це пропозиції Регіонального комітету з економічних реформ у Львівській області спрямовані на спрощення регуляторного середови-

ща для бізнесу і розвиток малого та середнього бізнесу; зміни ставки податку на прибуток; визначення митної вартості; скорочення кількості дозволів на отримання документів; проведення реформи житлово-комунального господарства та ін.

Сумський регіональний комітет з економічних реформ першочерговим завданням перед собою ставить модернізацію економіки як основний пріоритет проведення реформ. Основними шляхами розвитку економіки у цьому регіоні є залучення іноземного капіталу і створення сприятливих умов для іноземних інвесторів; укладання довготермінових угод, які б гарантували іноземним партнерам стабільність та тривалу співпрацю; вироблення стимулів для того, щоб підприємства мали змогу наповнювати бюджети усіх рівнів та спільно вирішувати питання розвитку інфраструктури міст і сільських місцевостей.

Хмельницький регіональний економічний комітет орієнтований у своїй діяльності на вирішення завдань у напрямі підвищення конкурентоспроможності регіону шляхом залучення коштів державного та місцевих бюджетів для реалізації інвестиційних проектів, спрямованих на підвищення рівня якості життя населення. Передбачається концентрація фінансових ресурсів для реалізації пріоритетних інвестиційних проектів соціально-економічного розвитку регіонів, серед яких: завершення будівництва недобудованих об'єктів соціально-культурного і житлово-комунального призначення з високим ступенем будівельної готовності; реалізація пріоритетних інвестиційних проектів, важливих для соціального розвитку чи життєзабезпечення населення регіонів; формування суспільно-політичної бази реформ адміністративно-територіального устрою та місцевого самоврядування.

Одеська область є головним морським зовнішньоторговельним виходом країни, що обслуговує міжнародні транзитні вантажо- і пасажиропотоки, виконує найважливіші транспортно-розподільні функції на національному та міжнародному рівнях, є провідним регіоном України за рівнем розвитку морегосподарського комплексу і галузей, пов'язаних із використанням ресурсів моря та світового океану. Звичайно, виникає багато проблемних ситуацій, на розв'язання яких спрямовано роботу Одеського регіонального комітету з економічних реформ: реформа податкової системи (поетапно знизити податок на прибуток); розвиток фінансового сектору (обрати й реалізувати модель реструктуризації проблемних активів у банківській сфері); реформа міжбюджетних відносин (внесення змін до Бюджетного кодексу для визначення принципів розподілу інвестиційних субвенцій); модернізація системи державного управління; реформа електроенергетики (підвищення відповідальності енергокомпаній перед споживачами); реформа нафтогазової галузі (встановлення чіткого порядку приєднання споживачів до газових мереж).

Аналіз програм економічного розвитку регіонів України можна було б продовжувати, але вони значною мірою кореспондують між собою. Однорідність у програмах полягає в тому, що кожен із регіонів має напрям реформування нормативно-законодавчих документів, і насамперед таких, як Податковий і Бюджетний кодекси.

У Харкові теж був сформований Комітет з економічних реформ під керівництвом губернатора Харківської області. Працює Комітет постійно, в нього входять і чиновники, і бізнесмени, і громадськість, і різні державні та недержавні структури. Соціальний захист, конкурентоспроможна економіка, ефективне державне управління – три основні блоки Програми економічних реформ. Робота проводиться за такими напрямками: реформа «соціальної сфери» (вжити заходів щодо розширення мережі соціального житла, зокрема гуртожитків шляхом будівництва нових споруд; закріплення соціального житла за дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування); «реформа сільського господарства та земельна реформа» (удосконалити нормативну собівартість вирощування сільськогосподарських культур у рослинництві); реформа для «стабілізації державних фінансів і розвитку фінансового

сектору» (внести зміни в Земельний кодекс України, закони України «Про плату за землю», «Про податок з доходів фізичних осіб»).

Участь у роботі Харківського комітету з економічних реформ дозволила впровадити пропозиції щодо задоволення потреб громадян в економічно доступних житлово-комунальних послугах належного рівня та якості, створення комфортних умов проживання, введення в дію практики «єдиного вікна». Доцільним є використання закордонного досвіду розвинених країн. Наприклад, у Німеччині на рівні великого міста – агломерації діє програма «Берлінське єдине вікно», суть якої полягає в наданні соціальних послуг населенню за спрощеною процедурою. Якщо мешканець звертається до відповідної міської ради з проханням надати йому земельну ділянку або з інших питань, то пакет необхідних документів він віддає у відповідний відділ, де за спрощеною процедурою оформлення і за відповідну плату виконується робота. Особа, яка звернулася, пише лише заяву з проханням вирішити його питання, а всі необхідні документи готують спеціалісти відділу, куди подана заява; не потрібно ходити по всіх інстанціях, які дуже часто розміщені територіально незручно. Таким чином, громадяни мають можливість скоротити час оформлення документів, зекономити власні кошти, не звертатися до служб приватного сектору, який зацікавлений в отриманні більшого прибутку за свої послуги. Реальне впровадження практики «єдиного вікна» дозволить скасувати бюрократичну процедуру оформлення документів та підвищить ефективність надання послуг – швидко, вчасно, якісно і фінансово доступно для населення.

Доцільно в органах влади ввести калькуляцію послуг. Кошти за надані послуги слід зараховувати до відповідного бюджету. Створення спеціальних відділів при міських радах спрощує процедуру надання послуг населенню і таким чином поповнити місцевий бюджет.

Висновки. Отже, метою Програми економічних реформ в Україні повинна стати реалізація державної політики, яка спрямована зокрема на підвищення якості надання управлінських послуг та науково обґрунтоване реформування інфраструктури ЖКГ у напрямі покращення його діяльності й підвищення рівня прозорості у взаємовідносинах між суб'єктами ринку житлово-комунальних послуг. Результатом реалізації Програми економічних реформ має стати підвищення конкурентоспроможності української економіки, що передбачає сталий економічний розвиток, покращення бізнес-клімату і залучення інвестицій, модернізацію інфраструктури базових секторів економіки. Домогтись цієї мети можна тільки за умови ефективного державного управління, яке також підлягає реформуванню.

Література

- Геєць В. Формування і розвиток фінансової кризи 2008–2009 років в Україні / В. Геєць // Економіка України : Політико-економічний журнал Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, Міністерства фінансів України та Національної академії наук України. – К. : Преса України, 2010 р. – № 4. – С. 5–15.
- Регіональна політика в країнах Європи. Уроки для України / С. Максименко, Є. Кіш ; Київський центр Ін-ту Схід-Захід. – К. : Логос, 2000. – 70 с.
- Стратегічний менеджмент : підручник / І. М. Писаревський, О. М. Тищенко, М. М. Поколюдна, Н. Б. Петрова. – Х. : ХНАМГ, 2009. – 287 с.
- Решетило В. П. Синергія становлення і розвитку регіональних економічних систем : монографія / В. П. Решетило ; ХНАМГ. – Х. : 2009. – 218 с.
- Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» від 8.09.2005 р. № 2250-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 51. – Ст. 548.
- Постанова КМУ «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 р.» від 21.07.2006 р. № 1001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
- Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо формування регіональних стратегій розвитку» від 27.07.2002 р. № 224 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua>
- Наказ Президента України «Про концепцію державної регіональної політики» від 25.05.2001 р. № 341/2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
- Указ Президента України від 17.03.2010 р. № 355/2010 «Про утворення комітету з економічних реформ» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua>

Стаття надійшла до редакції 22 листопада 2010 року